

7

Grundläggande organiserings- och budgeteringsprinciper för forskningen vid universitetet

Dnr LiU 1349/07-10 ✓

Föredragande: Mille Millnert

Kajsa Ellegård anmäler att hon har förslag till förändrad skrivning på vissa punkter under rubriken Teman på sidan 2 i promemorian.

Universitetsstyrelsen beslutar i enlighet med rektors förslag, dock med det tillägget att Kajsa Ellegård ska beredas tillfälle att ge in sina förslag skriftligen, varefter det ska ankomma på rektor att slutredigera det aktuella avsnittet.

8

Budget för år 2008

Dnr LiU 990/07-21

- a) Budgetram, inklusive utbildningsuppdrag, för grundläggande högskoleutbildning
- b) Budgetram för forskning och forskarutbildning m m
- c) Budgetram för universitetets ledning och vissa övriga gemensamma ändamål
- d) Sammanfattande budget för universitetet 2008

Föredragande: Curt Karlsson, Lars Rydberg

Universitetsstyrelsen beslutar med vissa redaktionella ändringar enligt förslagen för punkterna a-d.

9

Tema Genus

Dnr LiU 141/06-10

Föredragande: Mille Millnert, Curt Karlsson

Universitetsstyrelsen beslutar enligt förslaget.

10

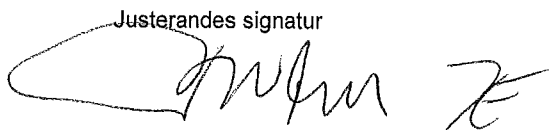
Översyn av forskningsprogrammet för Tema Barn

Dnr LiU 141/06-10

Föredragande: Mille Millnert, Curt Karlsson

Universitetsstyrelsen beslutar enligt förslaget.

Justerandes signatur

Linköpings universitet

Universitetsstyrelsen
www.liu.se/us

Grundläggande organiserings- och budgeteringsprinciper för forskningen vid universitetet

Strategisk utgångspunkt för verksamheten

LiU skall stärka och utveckla internationellt slagkraftiga forskningsmiljöer som tar ansvar för grundutbildningen.

Organiserings- och budgeteringsprinciper för forskningen

Bakgrund

Forskningen vid universitetet bedrivs f.n. med stöd av dels i princip fasta, dvs icke resultatberoende anslag direkt från riksdagen till universitetet, fördelade på vetenskapsområden, dels bidrag från en lång rad myndigheter och organisationer, varav en del har just finansiering av forskning som sin huvuduppgift, t.ex. forskningsråden och ett antal forskningsstiftelser, dels ock uppdrag från i första hand svenska företag. Bidragen och uppdragen är konkurrensutsatta, dvs universitetets forskare kvalificerar sig för dem i konkurrens med forskare från andra universitet. Förhållandet att man vid ett visst tillfälle erhållit ett bidrag eller uppdrag innebär inte någon som helst garanti för att man vid ett senare tillfälle skall erhålla ett nytt. Det föreligger nu tydliga indikationer på att regeringen önskar få till stånd en ökad konkurrensutsättning också av anslagen från riksdagen, innebärande att kvalitetsindikatorer och prestationer skall påverka fördelningen av medlen på de olika universiteten och högskolorna, tydligast markerad i årets budgetproposition, i vilken fördelningen av nytillskotten för forskning föreslås baseras på resp. universitets relativa andel av bidragen från Vetenskapsrådet. En ökad konkurrensutsättning av anslagen skulle spegla vad som redan genomförts inom ett antal andra länder med vilka svensk forskning vill kunna mäta sig, t.ex. England. Erfarenheterna från England visar att omfördelningarna av forskningsresurser snabbt kan bli avsevärda. Det kan också bli svårt att hejda en för universitetet negativ resursutveckling, som ju blir den oundvikliga följden, om universitetets forskare inte kan klara konkurrensen med forskare vid andra universitet/högskolor. Det är därför av största vikt att universitetet i tid stärker sin konkurrenskraft genom att utforma sina principer för organisering och budgetering av forskningen på ett kvalitets- och prestationsdrivande sätt. Viktigast av allt härvidlag är att förbättra stödet för de bästa forskarna på olika nivåer och ge dem ökad frihet att bedriva sin verksamhet på det sätt som de själva önskar.

Organisering av forskning

Discipliner

Forskningen vid universitetet är idag i de flesta fall organiserad i form av discipliner/ämnen, något som avspeglar förhållandena vid inte bara andra svenska utan i stort sett alla universitet världen över. Ett vid universitetet mycket viktigt och i många avseenden betydelsefullt undantag från denna organiseringsprincip utgörs av den temaorganiserade forskningen. Härtill kommer de i viss utsträckning utnyttjade möjligheterna att inrätta centra och institut för forskning.

När det gäller den disciplinärt inriktade forskningen kan konstateras att definitionen av en disciplin inte är knivskarp, gränserna mellan olika discipliner förändras, nya discipliner uppstår, oftast i gränsytan av äldre, och gamla discipliner tynar bort eller uppgår i andra. Typiskt sett bestäms dock en disciplin av samling kring ett forskningsobjekt i vid mening, en vetenskaplig teori och en metodarsenal. Även om de vetenskapliga striderna inom en disciplin kan vara hårda, så skapar disciplinen likväl en identitet hos de forskare som ägnar sig åt den. Enligt högskolelagen har den enskilde forskaren principiell rätt att välja objekt och metod för sin forskning och rätt att fritt publicera sina resultat. Organiseringen av den forskning som är disciplinorganiserad sker därför genom att läraranställningar inrättas och bemannas i de olika ämnena, varefter forskaren själv svarar för resterande organisation av arbetet inkl. vilka samarbeten med andra forskare inom eller utanför LiU som han/hon önskar ha. Någon för den enskilde forskaren påtvingad samverkan med andra forskare skall inte förekomma. Universitetsstyrelsen och rektor samt fakultets- och institutionsledningarna kan uppmuntra till tvärvetenskaplig eller annan forskningssamverkan genom att skapa arenor för kontakter mellan forskare, men beslutet om samverkan måste fattas av forskaren själv. Detta innebär att olika forskare inom en disciplin utifrån sina enskilda vetenskapliga intressen kan bestämma sig för samverkan med forskare från en rad andra discipliner. I växande utsträckning blir en sådan, på intressegemenskap byggd samverkan, på grund av externa forskningsfinansiärers hållning, till fördel för forskarna och därmed för universitetet.

Teman

Det enda alternativet till en disciplinorganiserad forskning utgörs av den tematiskt organiserade. För varje tema finns ett av universitetsstyrelsen fastställt forskningsprogram som definierar resp. tema och som utgör den vetenskapliga utgångspunkten för bl.a. arbetet med att rekrytera professorer och andra forskare till temat. Denna organisationsprincip bygger på att forskare från flera förhållandevis skilda discipliner sammanförs i en och samma intellektuella, fysiska och sociala miljö utifrån en stark förväntan att de med bevarande av en grundläggande disciplinidentitet skall samverka kring lösandet av gemensamma forskningsproblem, vilka skall kännetecknas av hög såväl inomvetenskaplig som samhällelig relevans. Det förutsätts att den som söker sig till en sådan miljö är intresserad av just en tvärvetenskaplig/temaorienterad forskning tillsammans med kolleger av samma slag och därför gör de avkall på sina strikt disciplinorienterade intressen som är nödvändiga för att en fruktbar samverkan och en tematiskt tvärvetenskaplig problemlösning över ämnesgränserna skall kunna utvecklas. Det är samtidigt av

fundamental vikt att den temaorganiserade forskningen avkastar resultat som är betydelsefulla inte bara i en tvärvetenskaplig kontext utan också i en disciplinär.

Ett tema är avsett att vara en förhållandevis varaktig organisation för forskning, dock ej permanent. Det inrättas och avvecklas genom beslut av universitetsstyrelsen.

Vad som ovan sagts om ekonomiska resurser till professorer inom discipliner gäller i samma utsträckning för professorer inom teman.

Institut och centra

Utöver ovan angivna huvudalternativ förekommer vid universitetet ytterligare två organisationstyper, nämligen institut och centra, vilka båda kan beskrivas som mellanformer mellan discipliner och teman.

Institut vetter mot temamodellen i den meningen att ett institut har en mera säkerställd varaktighet och en fastare organisation än ett centrum. Ett institut arbetar emellertid typiskt sett inom ett väsentligt smalare forskningsfält än vad som karakteriserar ett tema, och är också i andra avseenden såsom säkerställd existens, ekonomi och personella resurser väsentligt mindre än ett tema. Skillnaden i förhållande till en disciplin ligger främst i att institutet definieras i första hand utifrån ett samhällsrelevant problemfält och därför förutsätts involvera mer än en disciplin. Till ett institut kan enskilda personer vara knutna på heltid under ett betydande antal år, medan andra kan associeras dit i mer eller mindre lösliga samverkansformer från sina disciplinära eller tematiska hemvister. Institut inrättas och avvecklas genom beslut av rektor efter samråd med berörda fakultetsledningar.

Centrumbildningar tillskapas genom beslut av rektor, som också fattar beslut om sådana bildningars avveckling, och syftar till att tydliggöra förekomsten av en vetenskaplig samverkan mellan enskilda forskare (som kan höra hemma inom såväl teman som discipliner). De är förhållandevis löst och flexibelt organiserade med begränsad säkerställd livstid och med fortlöpande möjligheter för medverkande forskare att gå in i eller ut ur samarbetet. Medverkan i ett centrum är helt frivilligt och grundas på överenskommelser mellan de enskilda forskarna. Normalt har ingen forskare sin anställning knuten till ett centrum.

Budgetering av forskning

Discipliner

Den helt dominerande delen av forskningsresurserna (f.n. ca 90 %) går till discipliner eller grupper av discipliner. För att stärka universitetets konkurrenskraft inom forskningen är därför av största vikt att effektivisera användningen av dessa resurser. Fördelningen av medel har hittills typiskt sett gått till ämnena etc som sådana och i mycket måttlig utsträckning grundats på kvalitets- och/eller prestationsindikatorer. Den under år 2006 initierade verksamheten med för universitetet gemensamma anställningar som forskar-

assistent, vilkas innehavare också disponerar avsevärda ekonomiska ramar för sin forskning, är den första som systematiskt tillför den individuella forskaren resurser. Härutöver har förekommit under de senaste åren också startbidrag för nyrekryterade professorer. Redan anställda professorer och andra lärare har emellertid inte på något systematiskt sätt bedömts utifrån resultat-kriterier. I stället har historiska omständigheter spelat en mycket stor roll.

Om universitetet skall kunna stärka sin konkurrenskraft avseende forskning och därigenom säkerställa en positiv utveckling av de medel för forskning som kan erhållas i framtiden, så är det sannolikt nödvändigt att forskare med stor visad förmåga till vetenskaplig verksamhet erhåller ett grundläggande ekonomiskt stöd från universitetet. I många fall är det givetvis redan så, men avvikelserna är mycket stora. Det finns gott om forskare, också på professorsnivå, som presterar mycket goda resultat men som måste dra in alla medel för sin verksamhet, också för egen lön, från externa finansörer. Och det finns forskare med ett gott stöd från universitetet men med låg produktivitet.

Disciplinerna bärs i vetenskaplig mening upp av professorer. Anställningarna som professor är av två slag. Det ena kännetecknas av att universitetet genom ett strategiskt beslut inrättat en professur och tillsatt denna efter öppen konkurrens. Det andra kännetecknas av att anställningen som professor tillkommit genom att någon som varit universitetslektor – eller i samband med att vederbörande sökt en sådan anställning och bedömts vara den mest meriterade – ansökt om att bli befördrad till professor, något som vederbörande har en oavvislig rätt till under förutsättning att han/hon uppfyller kraven för behörighet till anställning som professor. På den som rekryteras till en anställning som professor är förväntningarna stora, särskilt med avseende på insatserna inom forskarutbildning och forskning. Den som rekryteras till en sådan anställning har samtidigt skäl att ha förväntningar på universitetet.

Med början redan i arbetet med resursfördelningen inför år 2008 skall därför en omläggning ske i fråga om fördelning forskningsresurser till disciplinerna, så att en betydande del genom gemensamma beslut av rektor och berörd fakultetsledning fördelas till vetenskapligt framgångsrika forskare. För år 2008 bör i princip endast professorer komma i fråga som mottagare av sådana resurser. Senare förutsätts det omfatta även de som är anställda som lektorer och knyts ihop med det ovan nämnda programmet för forskarassistenter, så att det täcker hela den vetenskapliga karriärkedjan.

Fördelningen till individer bör ges en kontraktliknande form, ehuru det givetvis inte är fråga om någon civilrättslig överenskommelse. "Kontrakten" för professorer bör innefatta en garanti för resurser från universitetet om ca 2 milj kr/år och sträcka sig över en period om 4-5 år. Från garantibeloppet avräknas medel som redan erhålls på grundval av fakulteternas budgetbeslut och/eller beslut om strategiska satsningar (inkl startbidrag) från rektors sida. För år 2008 (och med varaktighet t o m 2011/2012) bör ett 40-tal "kontrakt" för redan anställda professorer kunna upprättas inom en budgetram, netto, om ca 30 milj kr. Härtill kommer det begränsade antal "kontrakt" som kan komma att aktualiseras i samband med rekrytering av nya professorer och undantagsvis i samband med befordran. Antalet "kontrakt" förutsätts komma att ökas under perioden t o m 2012, samtidigt som andra former för riktat stöd till befintliga professorer successivt avvecklas (och i många fall ersätts

av ”kontrakt”). Överslagsvis kan ca 100 milj kr, netto, bedömas komma att vara bundna i ”kontrakt” med professorer år 2012.

”Kontrakten” med professorerna förutsätts innehålla också åtaganden från mottagarens sida i form av strävanden att generera ytterligare externa forskningsbidrag och publiceringar, medverkan genom personlig närvaro till den berörda institutionens intellektuella och sociala miljö och personliga insatser på viss lägsta nivå (ca 20-25 %) i grundutbildningen. Den som inte är beredd att göra sådana åtaganden kommer inte att erhålla något ”kontrakt”. ”Kontrakten” upphör om professorn ifråga lämnar sin anställning eller av annan anledning blir oförmögen att fullgöra sina arbetsuppgifter. Ett ”kontrakt” kan också återkallas om mottagaren utan godtagbara skäl inte fullgör sin del av överenskommelsen, dvs de nämnda åtagandena.

”Kontrakt” med lektorer kommer att vara inriktade på att stödja den vetenskapliga utvecklingen för lektorer som på basis av sina vetenskapliga resultat kan bedömas ha mycket goda förutsättningar att utvecklas till särskilt framstående forskare och längre fram – när de på det ena eller andra sättet anställts som professorer – kunna komma i fråga för ”professorkontrakt”. I kombination med det nedan berörda programmet för forskarassistenter säkerställs genom ”lektorskontrakten” en fungerande och trovärdig vetenskaplig karriär för dem som har särskilda förutsättningar. Det är dock ännu för tidigt att precisera den ekonomiska omfattningen av ”lektorskontrakten”. En målsättning är dock att sådana skall kunna introduceras med början år 2009.

Programmet för forskarassistenter förutsätts byggas ut i enlighet med intentionerna bakom 2006 års beslut, så att det i varaktighetstillståndet omfattar ca 15 anställda med såväl avgång ur systemet som tillförsel av nya varje år. Programmet kan med denna omfattning bedömas kosta ca 20 milj kr per år, en utgiftsnivå som kan förväntas uppkomma år 2011.

Övriga medel för disciplinorganiserad forskning bör som hittills fördelas av fakultetsstyrelserna. Mot bakgrund av vad som sagts ovan om den enskildes forskarens frihet bör dessa medel fortsättningsvis styras till de enskilda disciplinerna, så att valen av samverkansstrukturer fattas i disciplinmiljön. Det är också väsentligt att här avsedda medel kan användas för att säkerställa en adekvat infrastruktur i form av lokaler, utrustning och personella stödresurser för flera forskare eller forskargrupper inom disciplinen och, i vissa fall, för den berörda institutionen.

Teman

Fördelningen av forskningsresurser till teman skall baseras på ett ”kontrakt” med temat som sådant och inte med de enskilda forskarna, eftersom den grundläggande idén för ett tema bygger på samverkan forskarna emellan. Vart och ett av de teman som godkänts av universitetsstyrelsen skall erhålla ett sådant ”kontrakt” som förutsätts innehålla dels en resursram, dels en åtagandedel från temats sida. Beräkningen av resursramen skall baseras på den bedömning av den typiskt sett nödvändiga anställningsstrukturen vid ett tema, som låg till grund för styrelsens principiella ställningstagande om bevarande och utveckling av den temaorganiserade forskningen, med den anpassning över tiden som befintlig struktur och tillgängliga resurser föranle-

der. Mot bakgrund av att universitetsstyrelsen garanterar resurserna för varje enskilt tema bör dessa "kontrakt" återrapporteras till styrelsen.

Institut och centra

Ett institut förutsätts erhålla medel från rektor och berörda fakulteter för säkerställande av en basverksamhet, vartill kommer att de forskare som ingår i institutet, tillsammans eller på individuell basis, ansvarar för kompletterande finansiering med hjälp av externa medel. "Kontrakt" bör upprättas om basfinansieringen och om institutets åtaganden, också i grundutbildningen. Huruvida också individuella "kontrakt" bör förekomma bör prövas från fall till fall.

I en centrumbildning svarar medverkande forskare för huvuddelen av finansieringen med hjälp av de medel för disciplinär eller temaorganiserad forskning, externa medel av olika slag etc, som de är villiga att föra in i centrat. Rektor och/eller en eller flera fakulteter kan härutöver bidra med en begränsad basfinansiering som dock normalt omfattar endast ett fåtal år. Några egentliga "kontrakt" synes normalt inte behöva upprättas med centra. Där emot kan självfallet de i centret medverkande forskarna ha "kontrakt" i kraft av sin disciplinverksamhet.